

กระแสความนิยมของละครช่อง 3 เรื่อง บุพเพสันนิวาส ซึ่งประพันธ์โดยผู้ใช้นามปากกาว่า รอมแพง นั้นได้สร้างปรากฏการณ์ที่ก่อให้เกิดความสนใจและความตื่นตัวในหมู่คนไทยจำนวนมากให้หันกลับมามองเอกลักษณ์และความเป็นไทย เช่น การอยากแต่งกายย้อนยุคของคนไทย การเพิ่มขึ้นของคนไทยในการเข้าเที่ยวชมสถานที่สำคัญเชิงประวัติศาสตร์ของอยุธยามากมายไม่เคยปรากฏมาก่อน อีกทั้ง ละครยังได้จุดกระแสการสร้างความอยากเรียนรู้ประวัติศาสตร์ชาติไทยในอดีต

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ประกอบด้วยภาควิชาต่างๆ ซึ่งช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ชาติไทยได้อย่างดีเยี่ยม เช่น ภาควิชาประวัติศาสตร์ ภาควิชาภูมิศาสตร์ ภาควิชาภาษาอังกฤษ ภาควิชาภาษาตะวันตก และภาษาตะวันออก ในที่นี้ ขอกล่าวถึงประวัติความสัมพันธ์ระหว่างภาควิชาประวัติศาสตร์และภาควิชาภูมิศาสตร์ในคณะอักษรศาสตร์สักเล็กน้อย ดังนี้

แผนกวิชาภูมิศาสตร์และประวัติศาสตร์จัดเป็นแผนกวิชาหนึ่งของคณะอักษรศาสตร์ ถือกำเนิดขึ้นเมื่อปีพุทธศักราช 2477 ต่อมาปริมาณงานของแผนกวิชาดังกล่าวเพิ่มมากขึ้นจึงได้แยกออกเป็น 2 แผนกวิชา คือ แผนกวิชาภูมิศาสตร์ กับแผนกวิชาประวัติศาสตร์ เมื่อปีพุทธศักราช 2515 และต่อมาเมื่อ พ.ศ. 2522 แผนกวิชาภูมิศาสตร์จึงได้เปลี่ยนชื่อเป็น “ภาควิชาภูมิศาสตร์” ดังปัจจุบัน

และเพื่อให้เห็นภาพชัดเจนขึ้นว่าเนื้อหาสาระของประวัติศาสตร์และภูมิศาสตร์มีความสัมพันธ์กับอย่างไร จักขอนำเนื้อหาบางช่วงบางตอนของบทประพันธ์เรื่อง บุพเพสันนิวาส ของรอมแพง มาอธิบายประกอบ ดังนี้

บทประพันธ์ของรอมแพงเล่าเรื่องราวและเหตุการณ์ต่างๆ ผ่านตัวเอกของเรื่อง คือ เกศสุรางค์ หญิงสาวในยุคปัจจุบัน ซึ่งประสบอุบัติเหตุจนถึงแก่ชีวิตและมีเหตุให้ตัวเองได้ย้อนยุคเข้าไปสิงร่างของ การะเกด หญิงสาววัยเดียวกันที่อาศัยอยู่ในแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ราชวงศ์ปราสาททองแห่งกรุงศรีอยุธยา

ข้อมูลต่างๆ ที่ รอมแพง นำมาใช้ประกอบการประพันธ์ เกิดจากการรวบรวมข้อมูลและเหตุการณ์ที่มีผู้บันทึกไว้เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ในยุคนั้น โดยเฉพาะการใช้ข้อมูลจาก “จดหมายเหตุ ลา ลูแบร์ ว่าด้วยราชอาณาจักรสยาม” ซึ่งประพันธ์โดยมองซิเออร์ เดอ ลา ลูแบร์ (Monsieur de La Loubere) เอกอัครราชทูตของพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 แห่งฝรั่งเศส ซึ่งได้เดินทางมากรุงศรีอยุธยาพร้อมกับเจ้าพระยาโกษาธิบดี (ปาน) ในราวทศวรรษ 2230 ซึ่งตรงกับรัชสมัยแผ่นดินของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ลา ลูแบร์ได้พรรณนาเกี่ยวกับราชอาณาจักรสยาม ซึ่งในที่นี้ก็คือ กรุงศรีอยุธยา ไว้ในหลายๆ ด้าน เช่น ลักษณะภูมิประเทศ ภูมิอากาศ ความอุดมสมบูรณ์ของดินและทรัพยากรธรรมชาติ สภาพบ้านเรือน รูปร่างหน้าตาของชาวสยาม การดำรงชีพ วิถีชีวิต การกินอยู่ เครื่องนุ่งห่ม การแต่งกาย การค้าขาย เงินตรา ศาสนา ขนบธรรมเนียมและจารีตประเพณีต่างๆ การเมือง การปกครอง การทหาร นอกจากนี้ ลา ลูแบร์ยังได้วาดแผนที่แสดงอาณาเขตของราชอาณาจักรสยาม และแผนที่เส้นทางน้ำไว้ด้วย สิ่งที่น่าสนใจ คือ การสังเกต จดบันทึก และพรรณนาเกี่ยวกับเรื่องราวและสิ่งต่างๆ ที่พบเห็น นับเป็นงานของนักภูมิศาสตร์โดยแท้

ที่กล่าวมานี้ เพื่อชี้ให้เห็นความแตกต่างของการศึกษาประวัติศาสตร์และภูมิศาสตร์ กล่าวคือ นักประวัติศาสตร์ให้ความสนใจในการรวบรวมข้อมูลและเหตุการณ์ที่มีผู้บันทึกไว้เป็นหลักฐานในยุคสมัยหรือช่วงเวลาหนึ่งๆ ในอดีต เพื่อแสวงหาข้อเท็จจริงและเผยแพร่ให้แก่ผู้คนในปัจจุบันได้ทราบ ได้เรียนรู้ และใช้เป็นบทเรียนสำหรับประกอบการตัดสินใจในเรื่องใดๆ ทั้งในปัจจุบันหรืออนาคต ส่วนนักภูมิศาสตร์ให้ความสนใจสิ่งที่ปรากฏอยู่ตรงหน้าในพื้นที่หนึ่งๆ สังเกต รวบรวม บันทึก และบรรยายข้อมูลเกี่ยวกับเหตุการณ์และปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น ทั้งที่เกิดขึ้นจากฝีมือมนุษย์และธรรมชาติ ดังเช่นการจดบันทึกและวาดแผนที่ของ ลา ลูแบร์ ที่กล่าวข้างต้น นอกจากนี้ นักภูมิศาสตร์ยังพยายามหาเหตุผลอธิบายความเป็นไปของปรากฏการณ์และผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นในพื้นที่นั้น เช่น สภาพการณ์น้ำท่วม ภัยแล้ง ภาวะโลกร้อน อีกทั้งความพยายามในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นอันสืบเนื่องมาจากการใช้พื้นที่ รวมถึงการคาดการณ์และพยากรณ์สิ่งที่จะเกิดขึ้นจากข้อมูลของพื้นที่ที่มีอยู่

ในที่นี้ขอยกตัวอย่างเมืองสำคัญต่างๆ ในยุคนั้น ซึ่งรอมแพงใช้ดำเนินเรื่องในบทประพันธ์ ได้แก่ เมืองสองแคว (จังหวัดพิษณุโลกในปัจจุบัน) ซึ่งเป็นบ้านเกิดของการะเกด เมืองละโว้ (จังหวัดลพบุรีในปัจจุบัน) ซึ่งเป็นบ้านเกิดและเมืองหลักที่สมเด็จพระ

นารายณ์มหาราชประทับอยู่จนสวรรคต กรุงศรีอยุธยาราชธานีของยุคนั้น (จังหวัดพระนครศรีอยุธยาในปัจจุบัน) ซึ่งเป็นเมืองหลักของการเดินเรือ มีความรุ่งเรืองและมีความสัมพันธ์ทางการค้ากับหลากหลายชาติในขณะนั้น เช่น จีน อินเดีย ฮอลันดา (เนเธอร์แลนด์) ฝรั่งเศส จนก่อให้เกิดความขัดแย้งและเป็นที่มาของการสิ้นสุดราชวงศ์ปราสาททองในที่สุด เมืองบางกอก (กรุงเทพมหานครในปัจจุบัน) ซึ่งในเวลานั้นมีบทบาทในฐานะหัวเมืองหน้าด่านและเมืองอันเป็นที่ตั้งของด่านภาษีหรือด่านการค้าด่านแรกก่อนล่องเรือขึ้นมายังกรุงศรีอยุธยา ดังที่กล่าวไปแล้วว่าในขณะที่ รอมแพง เล่าเรื่องราวและเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นตามประวัติศาสตร์ นักภูมิศาสตร์เน้นการมองและสังเกตพื้นที่ในเชิงที่ตั้ง สังเกตว่าเหตุใดเมืองเหล่านี้จึงล้วนตั้งอยู่บนสองฟากฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา ผู้คนดำรงชีพด้วยวิถีใด เมืองเหล่านี้ติดต่อสัมพันธ์กันด้วยวิถีใด ในบริบททางภูมิศาสตร์ ที่ตั้งของเมืองต่างๆ มิได้เกิดขึ้นอย่างสุ่ม การรู้จักพื้นที่และลักษณะภูมิประเทศของตนก็ดี การรู้จักความอุดมสมบูรณ์ของผืนดินและทรัพยากรธรรมชาติของตนก็ดี การรู้จักพื้นที่เพื่อนบ้านรอบข้างก็ดี ล้วนเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดชัยภูมิที่ตั้งของเมือง อาจกล่าวได้ว่า ภูมิศาสตร์เน้นศึกษาที่ตั้งใดๆ ทั้งในแง่กายภาพและวัฒนธรรม และความสัมพันธ์ของทั้ง 2 ส่วน ที่เรียกว่า ภูมิศาสตร์กายภาพ (physical geography) และ ภูมิศาสตร์มนุษย์ (human geography) รวมถึงแนวคิดในการใช้พื้นที่ โดยใช้แผนที่เป็นตัวบรรยายหรือพรรณนาเหตุการณ์หรือปรากฏการณ์ในพื้นที่ใดๆ เช่น แผนที่ภูมิประเทศ แผนที่หมู่บ้าน แผนที่แสดงจำนวนประชากร นอกจากนี้ การอยู่รอด การคงอยู่ และความรุ่งเรืองของเมืองยังต้องอาศัยความรู้ในส่วนอื่นประกอบด้วย เช่น การศึกษาพื้นที่ในเชิงประวัติที่มา ที่เรียกว่า ภูมิศาสตร์เชิงประวัติ (historical geography) การศึกษากิจกรรมทางเศรษฐกิจซึ่งเกี่ยวกับอาชีพหรือการครองชีพของมนุษย์ ที่เรียกว่า ภูมิศาสตร์เศรษฐกิจ (economic geography) หรือนำไปบูรณาการกับศาสตร์อื่นประกอบด้วย เช่น การศึกษาอิทธิพลของสถานที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ที่มีต่อความสัมพันธ์ทางการเมืองกับรัฐอื่น ๆ ที่เรียกว่า ภูมิรัฐศาสตร์ (geopolitics)

การศึกษาทางภูมิศาสตร์ในยุคปัจจุบันแตกต่างไปจากยุคสมัยของลา ลูแบร์ เมื่อ 300 กว่าปีมาแล้ว กล่าวคือ ภูมิศาสตร์ในยุคปัจจุบันมีศาสตร์วิชาด้านเทคนิคการทำและการใช้แผนที่ด้วยคอมพิวเตอร์ เทคนิคการทำงานในภาคสนาม เทคโนโลยีทางภูมิศาสตร์ ได้แก่ ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (GIS) การสำรวจจากระยะไกล (Remote Sensing) ระบบกำหนดตำแหน่งบนพื้นโลก (GPS) โฟโตแกรมเมตรี สถิติและการวิเคราะห์ข้อมูลทางพื้นที่ รวมทั้งการเขียนโปรแกรมคอมพิวเตอร์เพื่องานภูมิศาสตร์ เทคโนโลยีและเทคนิควิธีการดังกล่าวจึงทำให้ดูเหมือนว่า การศึกษาภูมิศาสตร์แตกต่างและห่างไกลออกไปจากประวัติศาสตร์เป็นอย่างมาก เน้นการนำหลักการทางวิทยาศาสตร์มาใช้ มิได้เน้นการพรรณนาสิ่งที่พบเห็นแต่เพียงอย่างเดียวดังแต่ก่อน อย่างไรก็ตาม ภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ ตระหนักในการคงความรู้และการเรียนการสอนในส่วนเนื้อหาซึ่งครอบคลุมรายวิชาภูมิศาสตร์มนุษย์ ภูมิศาสตร์กายภาพและสิ่งแวดล้อม และภูมิศาสตร์ภูมิภาค ไว้อีกด้วย เพื่อช่วยเสริมให้เข้าใจมนุษย์และการใช้พื้นที่ของมนุษย์ได้ดียิ่งขึ้น ด้วยเหตุดังกล่าว จึงนับเป็นข้อได้เปรียบของบัณฑิตภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ ซึ่งสามารถทำงานในสายงานอักษรศาสตร์หรืองานที่เกี่ยวข้องกับภูมิศาสตร์ในองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน เช่น หน่วยงานสิ่งแวดล้อม บริษัทแผนที่ การผังเมือง การท่องเที่ยว อาเซียนศึกษา สำนักพิมพ์

นอกจากนี้ การศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นหรือการขอทุนศึกษาก็ทำได้หลากหลายสาขาเพราะความรู้ภูมิศาสตร์มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับหลายศาสตร์ เช่น อาเซียน ภัยพิบัติ ท่องเที่ยว เทคโนโลยีภูมิสารสนเทศ โดยเฉลี่ย นิสิตของภาควิชาฯ จะได้รับทุนการศึกษาภายในประเทศหรือต่างประเทศในระดับปริญญาโทอย่างน้อยปีละ 1 - 2 คน นอกจากนี้ ภาควิชาฯยังได้รับการจัดอันดับจาก QS World University Rankings by subject ในสาขา geography and area studies อันดับที่ 151 ของโลก ใน ค.ศ. 2016 และ ขยับขึ้นมาเป็นอันดับที่ 101 ของโลก ใน ค.ศ. 2017 โดยใช้เกณฑ์การประเมินจากความสำเร็จที่มีชื่อเสียง ผลงานวิจัย และคุณภาพบัณฑิต นับเป็นภาควิชาภูมิศาสตร์แห่งเดียวในประเทศไทยในขณะนี้ติดอันดับโลก

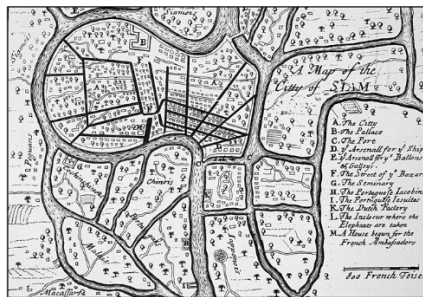
รองศาสตราจารย์ ดร. ศิริวิไล ธีระโรจนรัตน์
อาจารย์ประจำภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์

จดหมายเหตุ ลา ลูแบร์

แผนที่อาณาจักรอยุธยาฉบับฝรั่งเศส

(source : <http://www.trueplookpanya.com/learning/detail/19502-029700>)

แผนที่กรุงศรีอยุธยา A Map of the City of Siam (ขนาด ๑๐ x ๑๔ ซม.)

แผนที่มีระบุที่ตั้งสถานที่สำคัญทั้งภายในและภายนอกกรุงศรีอยุธยาจำนวนทั้งสิ้น ๑๒ แห่ง

(source : https://www.silpa-mag.com/club/art-and-culture/article_15781)

ภาพวาด

(source : <http://www.trueplookpanya.com/learning/detail/19502-029700>)